

ВЛАСНІ НАЗВИ В ТЕКСТАХ ЗНО ТА ЄВІ В РАКУРСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

PROPER NAMES IN ZNO AND EVI TESTS IN THE ASPECT OF ENGLISH LANGUAGE TRAINING

Насакіна С.В.,

orcid.org/0000-0002-8288-0405

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри української та іноземних мов
Одеського державного аграрного університету*

Масв А.П.,

orcid.org/0000-0001-9333-2933

*кандидат з державного управління,
старший викладач кафедри української та іноземних мов
Одеського державного аграрного університету*

Стаття присвячена дослідженню власних назв у текстах ЗНО та ЄВІ. Метою дослідження є аналіз функціонування власних назв на матеріалі англійської мови. Об'єктом дослідження є власні назви в екзаменаційних текстах ЗНО та ЄВІ. Предмет дослідження – функціональні особливості власних назв. Мета визначає вибір методів у дослідженні: використано загальнонаукові методи систематизації, аналізу й синтезу, кількісний аналіз. Серед спеціальних лінгвістичних методів залучено структурний, функціональний, які прислужилися у визначенні особливостей структури екзаменаційного тексту, і функцій власних назв у текстах ЗНО та ЄВІ. У статті представлена коротка характеристика структури екзаменаційних текстів ЗНО та ЄВІ, а також виокремлено певні структурні особливості власних назв у текстах. Підсумовуючи вищезазначене, можемо підкреслити, що вперше проведено аналіз власних назв у тестах ЗНО та ЄВІ на матеріалі англійської мови. Проаналізувавши онімний простір екзаменаційних текстів, зробили також висновки, що він вибудовується переважно за допомогою топонімів, антропонімів, ідеонімів, ергонімів і хрононімів. У результаті розвідки доведено, що власні назви в текстах ЗНО та ЄВІ сприяють кращому розумінню культури англійських країн, а також встановлено, що оніми, які представлені в онімному просторі тестів ЗНО та ЄВІ, пов'язані з картиною світу носіїв англійської мови, тобто з історією, звичаями і традиціями англійських країн, а саме: Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучених Штатів Америки. Практична цінність роботи полягає в тому, що проведений аналіз онімів в екзаменаційних текстах ЗНО та ЄВІ відкриває перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з виявленням функціонування онімів у фахових текстах англійською мовою, які аналізуються в немовних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: текст, ЗНО, ЄВІ, власні назви, онімний простір.

It became necessary to investigate the problem concerning the study of the proper names in the examination texts the External Independent Evaluation (ZNO) and Single Entrance Exam (EVI). The article is devoted to the study of proper names in the examination texts. The purpose of the study is to analyze proper names functioning on the material of the English language. The object of research is proper names in examination texts. The subject of research is the functional features of proper names. The purpose determines the choice of methods in our study. First of all, we used the general scientific methods of systematization, analysis and synthesis, besides, the quantitative analysis was used. Among the special linguistic methods we used structural and functional ones which served to determine the features of the examination text structure and the functions of onyms. The article presents a brief description of the examination texts structure, as well as it highlights the certain structural features of proper names in examination texts. Summarizing the above mentioned, we can emphasize that an analysis of onyms of examination texts in English help to understand culture and tradition of the English-speaking countries. As a result of the investigation, the peculiarities of proper names functioning in the English world picture were studied. Each type of proper names is illustrated by concrete example from the advertising. After analyzing the onomastic space of examination texts, it was also concluded that it was built mainly with the help of toponyms, anthroponyms, chrononyms. The practical value of the work is that the analysis of the proper names in examination texts opens up prospects for further research that may be associated with the detection of the proper names functioning in professional texts at the higher educational institutions.

Key words: text, ZNO, EVI, proper names, onomastics space.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку філології характеризується інтересом, що зростає, науковців до вивчення мови на перетині сфер різних наук. Власні назви становлять істотну частину словника будь-якої мови, тому завжди потрапляють у дослідницькій фокус істо-

риків, етнографів, археологів, культурологів, педагогів тощо. Відомий український ониматолог указує на те, що власна назва – це «назва, що дається конкретному об'єкту, особі для виділення його (її) з ряду однакових чи подібних» [2, с. 62]. Особливе місце власних назв належить їх засто-

суванню в художніх, рекламних і публіцистичних текстах завдяки історичним і культурним конотаціям, пов'язаним із ними. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження власних назв у тестах зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО) та єдиного вступного іспиту (далі – ЄВІ) з точки зору впливу культури англійських країн на картину світу молоді України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що серед напрямів, що активно розробляються в ономастиці, крім теоретичної ономастики (Ю. Карпенко, В. Лучик, О. Суперанська, М. Торчинський та ін.), велика увага приділяється літературній ономастиці (М. Буєвська, В. Калінкін, Н. Мудрова, І. Мурадян), когнітивній ономастиці (Є. Біла, О. Карпенко, В. Неклесова, Г. Ткаченко та ін.), регіональній ономастиці (Г. Бучко, Д. Бучко, Л. Гумецька, Є. Отін, З. Купчинська, О. Купчинський, Ю. Редько та ін.), соціономастиці (Б. Ажнюк, Л. Белей, Г. Зимовець, Г. Мацюк, О. Михальчук та ін.). У сучасному мовознавстві є значна кількість робіт, присвячених проблемам функціонування власних назв у різноманітних текстах, однак опрацювання низку питань залишаються ще нерозв'язаними, зокрема особливості функціонування онімів в екзаменаційних тестах ЗНО та ЄВІ.

Постановка завдання. Щороку випускники українських закладів загальної середньої освіти можуть вибрати іноземну мову для проходження державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), а бакалаври мають скласти єдиний вступний іспит (ЄВІ) з іноземної мови для отримання другого ступеня вищої освіти. За способом організації та проведення ці іспити є подібними, а за змістовою будовою вони мають відмінності. Тест ЗНО має 59 завдань і чотири частини: «Розуміння мови на слух (аудіювання)», «Читання», «Використання мови» та «Письмо», тести ЄВІ складаються з двох частин: «Читання» й «Використання мови». Найбільша кількість випускників шкіл і бакалаврів бажають здавати тести саме з англійської мови.

Об'єктом дослідження є власні назви.

Предмет дослідження – функціональні особливості власних назв англійської мови.

Метою дослідження є аналіз власних назв на матеріалі англійської мови.

Мета визначає вибір методів у дослідженні: використано загальнонаукові методи систематизації, описовий метод, аналізу та синтезу, кількісний аналіз; серед спеціальних лінгвістичних методів залучено структурний, функціональ-

ний, які прислужилися у визначенні особливостей структури екзаменаційного тексту й функцій онімів.

Матеріалом дослідження становлять власні назви відібрані із тестів ЗНО та ЄВІ за 2018–2021 роки (500 одиниць).

Виклад основного матеріалу. Семантична інформація й прагматична спрямованість **тексту** здавна притягували погляди вчених і часто ставали наріжним каменем у наукових галузях, таких як герменевтика, історія, юриспруденція, психологія, риторика, журналістика, літературознавство, мовознавство. Сучасна людина, що живе в час «світу Google» [4, с. 182], щодня зустрічається з величезною кількістю інформації, серед якої особливе місце посідають різнопланові тексти: літературні, наукові, тексти засобів масової інформації, політичні, навчальні. При дослідженні тексту науковці розглядають не тільки властивості, цілі його виникнення, а також фактор його сприйняття адресатом. На думку авторів монографії «Лінгвістика впливу», будь-який **текст** являє собою складне з погляду виникнення, функціонування в комунікаційному середовищі, сприйняття й розуміння явище [6, с. 30]. Особливе значення для нас має твердження, що ознакою часу є сприйняття світу через тексти [5, с. 7], оскільки життя сучасної людини епохи діджиталізації насичено різноманітними текстами, що вимагає сучасних дослідників розв'язувати всі нові завдання в значенні розуміння природи та впливу тексту.

Станом на сьогодні існує значна кількість робіт, присвячених розгляду власних назв у різних типах тексту. Онімний простір будь-якого тексту містить у собі різні класи власних назв. Не стали винятком і тести ЗНО та ЄВІ. Зауважимо, що онімний простір тестів характеризується різним ступенем участі онімів. Способи реалізації власних назв у тестах ЗНО та ЄВІ з англійської мови різні і є корисним матеріалом для аналізу світогляду народу. На думку Н. Баркатової, однією з основних загальнонавчальних функцій мови є акумулятивна, яка переважно зводиться до відбору, накопиченню і збереженню найрізноманітнішої інформації про світ, його флору і фауну, побут і звичаї народу, антропонімічні риси тощо [1, с. 127]. Власні назви виразно демонструють ментальну специфіку будь-якого народу. Тому обрана тема зумовлена загальною тенденцією філологічних досліджень до міжгалузевих зв'язків між вивченням мови та соціуму.

Мовознавці різних країн пропонують свої класифікації онімного простору. Під онімним простором розуміють «сукупність власних назв усіх кла-

сів, уживаних у мові певного народу в конкретний історичний період» [2, с. 136]. Virізніють різні групи онімів в онімному просторі. Одна з останніх і всеосяжних класифікацій належить відомому українському ономотологу М. Торчинському, який розділив онімний простір на поля, підполя, сектори, підсектори, сегменти, підсегменти, елементи й піделементи. За цією теорією, існує шість онімних полів [7, с. 92–93]. Зазвичай розрізняють десять розрядів власних назв за природою денотата, хоча в різних дослідженнях їх кількість може коливатися: 1) **антропоніми** – власні назви, які позначають людей, наприклад, *Mark Twain*; 2) **топоніми** – власні назви, які позначають географічні об'єкти на кшталт *the USA*; 3) **ергоніми** – власні назви, які позначають групи людей, такі як *Oxford University*; 4) **теоніми** – власні назви, які позначають богів, божеств і демонів, наприклад, *the Earth*; 5) **зооніми** – власні назви, які позначають тварин, на кшталт *Буцефал*; 6) **космоніми** – власні назви, які позначають природні космічні об'єкти, серед яких можемо навести *Чумацький Шлях*; 7) **хрононіми** – власні назви, які позначають часові відрізки чи події, наприклад, *Перша світова війна*; 8) **хрематоніми** – власні назви, які позначають матеріальні об'єкти, на кшталт *корабель Тернопіль*; 9) **фітоніми** – власні назви, які позначають рослини, типу *дуб Запорозький*; 10) **ідеоніми** – власні назви, які позначають духовні витвори людини, серед яких знаходимо такі приклади, як «*Заповіт*» Т. Шевченка.

ЗНО та ЄВІ призначені для контролю досягнень з англійської мови старшокласників, відповідно, і бакалаврів, але вони спрямовані не тільки на перевірку знань з граматики та лексики англійської мови, а й також на певну сформованість лінгвокультурних компетенцій. Говорячи про підстави для виникнення символічного значення в слові, М. Торчинський [7, с. 309] підкреслює той факт, що на розвиток символічного значення власних назв впливає низка факторів, таких як тип онімної основи, характер джерела, рівень обізнаності мовців із пропріативом і його денотатом, частотність уживання власної назви. Саме до національних символів учений відносить антропоніми, топоніми, деякі космоніми, ідеоніми, окремі прагматоніми й ергоніми [7, с. 311], на кшталт *Шевченко*, *Київ*, «*Кобзар*», *Чумацький Шлях*, *Верховна Рада України*. М. Торчинський також указує на міжнаціональні, міжкультурні оніми-символи, наприклад, *Каїн*, *Іуда* [7, с. 311]. На нашу думку, здобувачам вищої освіти варто бути ознайомленими як із національними онімами-символами, так і з міжнаціональними,

оскільки ця інформація є важливим складником у матриці знань.

Комбінація інформативності, стилістичної й жанрова різноманітності є відмінними рисами тестів ЗНО та ЄВІ, а наявні в тестах ЗНО та ЄВІ та знайомі здобувачам власні назви впливають на загальне розуміння тексту, що сприяє правильній відповіді. Беручи до уваги, що для екзаменаційних текстів властиві певні онімні розряди, розглянемо функціонування найбільш численних розрядів у тестах ЗНО та ЄВІ, а саме **антропоніми, топоніми, ідеоніми, ергоніми та хрононіми**

Особливе місце посідають **антропоніми** й **топоніми** як дві найчисленніші групи в досліджуваному матеріалі. Найбільшу групу топонімів у досліджуваному матеріалі становлять назви країн і міст, наприклад: «*In the Czech Republic, fireworks light up the sky. In Prague, visitors can watch fantastic fireworks on the world-famous Charles Bridge after the clock strikes midnight*», але часто зустрічаються назви водних або орографічних об'єктів. Наприклад: «*The Dalai Lama has been the spiritual leader of Tibet since 1950*». Використання топонімів *Czech Republic, Prague, Tibet* у наведених вище прикладах допомагає здобувачам краще зрозуміти ключові елементи екзаменаційних тестів. Топоніми в досліджуваних тестах належать до різних знімних просторів. Так, у тесті ЄВІ 2020 року під назвою *Famous Castles* згадуються назви замків Франції (*Ussé Castle*) і Німеччини (*Eltz Castle*), штати й міста США (*Arcansas, New York*).

Топоніми в тестах виконують адресну функцію: указують на місце дії, наприклад: «*Let's move over to the East Coast now. New York is full of never-ending activities*». У дослідженні поняття топонім застосовано в широкому значенні. Головна мета функціонування топонімів у дослідженому матеріалі не тільки надати інформацію адресату, а й допомогти створити асоціативний зв'язок між топонімами й контекстом. Зазначимо, що, на думку науковців, «контекст є тим фільтром, який елімінує та конкретизує значення слова, створює навколо нього коло асоціацій» [3, с. 164].

Характерною особливістю онімного простору тестів ЗНО та ЄВІ є наповненість **антропонімами**, а саме іменами конкретних письменників і поетів (*Джеральд Даррелл, Теннесі Вільямс*), політичних і релігійних діячів (*Президент Обама, 14 Далай-лама Тенцзін Г'яцо*), діячів культури (*Селін Діон, Емма Вотсон*). **Антропоніми**, як і топоніми, становлять репрезентативну групу власних назв у досліджуваному онімному просторі, хоча й поступаються топонімам за кількістю вживань.

Зазначимо, що в тестах ЄВІ вживаються різні топоніми англomовних країн: британський, американський, австралійський, канадський. Характерною рисою тестів ЄВІ є використання цитат відомих письменників, наприклад: «*According to Gretchen Rubin, «whatever you say about other people influences how people see you»*. Уживання антропонімів пов'язано як з історичними, так і з культурологічними асоціаціями. Антропоніми можуть виступати як знаки подій та обставин, пов'язаних із певними ситуаціями в минулому. Наприклад: «*Letters written from Elizabeth I relating to Mary Queen of Scots are also going under the hammer at the sale*». Для успішного виконання завдання тесту ЄВІ корисним для здобувачів буде володіти інформацією про королеву Єлизавету I (*Elizabeth I of England*), королеву Англії та Ірландії між 1558 і 1603 роками, і Марію I (королеву Шотландії з дитинства до повалення в 1567 році). Її трагічна доля, повна цілком «літературних» за драматизмом поворотів і подій, приваблювала письменників романтичної й наступних епох. Марія Стюарт була втягнута в необережне листування з Ентоні Бабінгтоном, агентом католицьких сил, у якому вона підтримала ідею змови з метою вбивства Єлизавети I. Проте змова була розкрита й листування потрапило в руки англійської королеви. Марія Стюарт постала перед судом і була засуджена до страти. 8 лютого 1587 року Марія Стюарт була обезголовлена в замку Фотерінгей. Цей приклад доводить, що здобувачу необхідно володіти фоновими знаннями стосовно культури, історії та традицій англomовних країн.

Спостерігаємо високу частотність уживання ідеонімів, що засвідчує їх важливість для екзаменаційного тесту. Так, одним із питань у тексті ЗНО за 2019 рік у частині «Розуміння мови на слух (аудіювання)» було питання «*When did Gerald Durrell write his book My Family and Other Animals?*», у якому є два розряди онімного простору: антропонім *Gerald Durrell* та ідеонім *My Family and Other Animals*. Щоб здобувач дав правильну відповідь, йому бажано знати про британського письменника-анімаліста Джеральда Даррелла й знати назви його книг. Кожна власна назва тесту асоціативно пов'язана з іншими власними назвами певного завдання. Наприклад, наступне питання в той самій частині включає ще один ідеонім, а саме назву книги Джеральда Даррелла: «*What kind of book is The Fantastic Flying Journey?*» Щоб зрозуміти екзаменаційний текст, здобувач має бути ознайомлений із багатьма прикладами західноєвропейського лицарського епосу. Так, у тесті ЄВІ є завдання,

де вказується легенда «Трістан та Ізольда», тому важливо, готуючи студентів до складання тесту ЄВІ, важливо знайомити студентів як із відомими діячами англomовного світу, так і з відомими художніми творами. «*There are many myths and unanswered questions surrounding Tintagel. It is even associated with the romance of Tristan and Isolde*». Використання назв фільмів і мультфільмів також часто зустрічається в тестах, наприклад: «*DreamWorks has produced animated films such as Antz, Shrek and The Road to El Dorado*».

Ергоніми відіграють істотну роль у тестах ЗНО. Спостерігаємо високу частотність уживання ергонімів, що засвідчує їх важливість для екзаменаційного тесту. Наприклад, у частині «Читання» зустрічаємо назву університету: «*Professor Jerry Seigel from the University of California, Los Angeles, conducted a study of the sleep times of animals and found that they vary widely*».

Хрононіми в текстах ЗНО та ЄВІ найменш уживані, але варто акцентувати увагу на тому, що власні назви, які позначають часові відрізки чи події, можуть бути пов'язані не тільки з англomовним світом, наприклад: «*The Chinese Lunar New Year, or the "Spring Festival", does not happen until late January or early February. Traditions vary across China, but many include cleaning*».

Онімний простір тестів ЗНО та ЄВІ презентовано практично всіма відомими розрядами, однак другорядні власні назви, а саме космоніми, теоніми, зооніми й фітоніми, через їх нечастотне використання відіграють другорядну роль у досліджуваному матеріалі й перебувають на периферії онімного простору. Водночас другорядні оніми можуть відігравати важливу роль у формуванні ідеї окремого завдання тексту, оскільки вдалий вибір будь-якої власної назви багато в чому визначає значеннєву або емоційну заданість тексту, наприклад, уживання космоніма в такому прикладі: «*African elephants are the largest land animals on Earth*». Зазначимо, що власні назви є додатковим джерелом виразності в тестах. Так, назва завдання в секторі *Use of English* включає антропонім *Bach*, ідеонім *Beatles*, наприклад, «*Bach, Beatles and ... Maths?*». Така назва інтригує аудиторію та допомагає визначити тематику тексту.

Важливу інформацію про особливості онімного простору унаочнюють результати кількісного аналізу. Так, кількість топонімів у тестах ЗНО та ЄВІ становить 175 одиниць, кількість антропонімів – 130 одиниць, ідеонімів – 73 одиниць, ергонімів – 37, хоронімів – 26 одиниць, периферійних розрядів – 59 одиниць.

Висновки. Сумуючи вищезазначене, можемо підкреслити, що в тестах ЗНО та ЄВІ значну роль відіграють антропоніми й топоніми, які орієнтують аудиторію та слугують своєрідними маркерами для адресата. Визначено структуру онімного простору тестів ЗНО та ЄВІ, виявлено домінантні групи власних назв, а саме: топоніми, антропоніми, ергоніми, ідеоніми, хороніми. Власні назви в тестах ЗНО та ЄВІ завдяки своїй інформаційній насиченості в деяких випадках здатні на стислому просторі текстів слугувати ключовими словами завдання екзаменаційного тексту.

Антропонімний сектор онімного простору ЗНО та ЄВІ складається з іменувань представників культури, письменників, політичних і релігій-

них діячів, історичних діячів. Топонімний сектор включає американський, британський, німецький, французький та інші топоніми.

Отже, можемо підкреслити, що вперше проведено аналіз онімів у текстах ЗНО та ЄВІ на матеріалі англійської мови. Тести з ЗНО та ЄВІ виконують не тільки діагностичну функцію, а й націлені на перевірку сформованості соціо- та лінгвокультурних компетенцій здобувачів вищої освіти першого і другого рівня освіти, оскільки вони мають володіти інформацією, захованою під власними назвами, що зумовлюють актуальність вивчення ономастики в курсі англійської мови як у школі, так і у вищих навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баракатова Н. «Без верби і калини нема України»: Флороніми як компоненти українських фразеологізмів. *Flora i Fitonimy na pograniczu polsko-ukrainskim*. Lublin : Sampol, 2006. С. 127–132.
2. Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Словник української ономастичної термінології. Харків : Ранок-НТ, 2012.
3. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2009.
4. Квіт С. Масові комунікації. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008.
5. Кононенко В.І. Текст і смисл : монографія. Київ ; Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012.
6. Різун В.В., Непийвода Н.Ф. Лінгвістика впливу : монографія. Київ : Київський університет, 2005.
7. Торчинський М.М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2010.